

УДК 001 : 004.91

Симоненко Тетяна Василівна,

ORCID: 0000-0003-4188-8280,

кандидат наук із соціальних комунікацій, старший науковий співробітник,

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського,

Київ, Україна,

E-mail: tsimonenko@gmail.com

ЯКІСНІ ТА КІЛЬКІСНІ ПІДХОДИ В НАУКОМЕТРІЇ: ПОДОЛАННЯ РОЗРИВУ

Розглянуто ретроспективу виникнення розриву між якісними і кількісними підходами в наукометрії та запропоновано шляхи його подолання.

Ключові слова: наукометрія, бібліометричні показники, експертний висновок, аналітична система.

Наукометрія може і повинна вивчати різні аспекти розвитку науки і техніки. Однак, на практиці вона зосередилася навколо одного поняття – цитування. Посилання на дослідження забезпечує необхідні зв'язки між ученими, ідеями, журналами та установами, які можна проаналізувати кількісно. Цим в 1950-х роках скористався Е. Garfield – він усвідомив важливість цитування і створив Індекс наукового цитування (Science Citation Index, SCI), як базу даних для фіксації цитат. Її початковою метою було не оцінювання досліджень, а скоріше допомога дослідникам для більш ефективного пошуку літератури. Сьогодні SCI відома як наукометрична платформа Web of Science.

Невдовзі SCI визнали таким, що має велике значення для емпіричного вивчення практики науки. Історик D. Price, одним із перших побачив важливість мереж праць та авторів (1965), а також почав аналізувати наукометричні процеси. Починає розвиватися наукометрія як дисципліна. В

1966 році російський філософ і математик В. В. Налімов уводить у науковий обіг термін «наукометрія». Через три роки він дає визначення цього терміну – «Будемо називати наукометрією кількісні методи вивчення розвитку науки як інформаційного процесу».

Одночасно з початком наукових програм наукометричної спрямованості виникли і перші посилання на оцінку досліджень та використання аналізу цитат у розробці політики управління наукою. Сьогодні спостерігається чітко виражена тенденція, в якій якісні та кількісні підходи в наукометрії працюють значною мірою ізольовано один від одного. Для подолання цього розриву необхідна інтенсивна розробка теоретичного базису наукометрії.

Наукометричні показники самі по собі нічого не показують – будь-який з них набуває сенсу тільки в контексті тієї чи іншої гіпотези про способи побутування наукового знання. З точки зору оцінки перспективності наукового напрямку будь-якої показник, категоризує наукову публікацію щодо її змісту або форми. Він може бути цікавий у тому випадку, коли враховується не сам по собі, а виступає засобом операціоналізації якої-небудь ідеї в певній галузі науки. Важливим фактом виступає і ряд когнітивних, соціально-психологічних, організаційно-управлінських аспектів використання наукометричних показників для оцінки ефективності наукової діяльності і, отже, для вирішення завдань управління наукою.

До аналізу проблем управління наукою доцільно спробувати застосувати науковий підхід з позицій теорії стратегічного менеджменту та природно почати з обговорення місії науки – її призначення. Відповідаючи на це питання, ми відразу натрапляємо на її подвійність. З одного боку, наука покликана відповідати на запити практики, вирішувати завдання, поставлені державою і суспільством. Це – «прикладна наука». З іншого боку, наука покликана виробляти нове знання, виявляти нові явища, закономірності тощо, незалежно від того, чи дозволяє це нове знання отримувати в даний час що-небудь корисне для практики. Ця сторона місії науки – «фундаментальна наука» [9].

Виходячи з цього сутність наукометрії слід формулювати НЕ аксіоматично (як це зробив В. В. Налімов), а за допомогою визначення її основних суспільних функцій. Суспільна функція є конкретизацією суспільного призначення соціальної системи, слугує доцільній організації практичної діяльності в рамках даної системи. Напрацювавши теоретичну базу, наукометрією будемо вважати галузь наукознавства, яка здійснює моніторинг наукових комунікацій і забезпечує інформаційну підтримку експертного оцінювання та прогнозування результативності дослідницької діяльності і розвитку науки. У цьому визначенні враховується інформаційно-когнітивний дуалізм наукометрії – необхідні як формальні (кількісні) критерії, так і їх аналіз. Отримання кількісних показників забезпечують автоматизовані бібліометричні системи, якісних – експерти або експертні колективи.

У дискусії про переваги кількісних або якісних критеріїв оцінювання результативності дослідницької діяльності необхідно змістити акценти. Від критики сучасної наукометрії слід перейти до обґрунтування нових концептуальних положень і прикладних аспектів її реалізації.

Simonenko Tatiana,

ORCID: 0000-0003-4188-8280,

PhD., Senior Research Fellow,

V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine,

Kyiv, Ukraine,

E-mail: tsimonenko@gmail.com

QUALITATIVE AND QUANTITATIVE APPROACHES IN SCIENTOMETRICS: BRIDGING THE GAP

The article considers the retrospective of the gap between qualitative and quantitative approaches in scientometry and suggests ways to overcome it.

Keywords: scientometry, bibliometric indicators, expert opinion, analytical system.